

**A NEMZETI FELSZABADÍTÓ MOZGALOM PROBLÉMÁI
ALGÉRIÁBAN 1942-47.**

A demokratikus erők veresége Franciaországban, majd a Németországtól elszenvedett katonai vereség a szélsőséges kolonialista erők győzelmét is jelentette Algériában, ahol a népfront idején kibontakozott és eredményesen fejlődő nemzeti felszabadító mozgalommal szemben nyílt támaszra találtak a vichysta rendszerben.

A „Nemzeti forradalomnak” elkeresztelt vichysta rendszer természetesen a progresszív erőket tette felelőssé a katonai vereségért. Az algériai nemzeti felszabadító mozgalom legnagyobb befolyással rendelkező pártját, a kispolgári forradalmi, nacionalista Algériai Néppártot (Parti Populaire Algerien — PPA) és az Algériai Kommunist Pártot 1939-ben betiltották. Vezetőiket súlyos börtönbüntetésre ítélték. Messali Hadjsot, a PPA vezetőjét 16 évi kényszermunkára, Paul Caballerot, az AKP főtitkárát halálra.

A muzulmán reformizmus hívei, az ulemák, főként a mozgalom alapítója, Ben Badis 1940-ben történt halála után visszahúzódtak a politikai élettől.

Az asszimiláció hívei a „felvilágosultak” pedig Franciaország nehéz helyzetét szem előtt tartva kezdetben nem léptek föl követelésekkel. Vezetőik közül többen — így Ferhat Abbas is — önkéntesként szolgáltak a francia hadseregben.

A kolonialista erők örömmel fogadták Pétain hatalomra jutását és rendszerét teljes támogatásukról biztosították. Lapjaik, az Echo d' Alger és a Depeche algérienne nem szüntek meg dicsőíteni a „Nemzeti forradalmat” és az európai, kiváltképpen a német fasizmust. Támadták a kommunistákat és a Szovjetunióval szövetséges polgári demokráciákat. Fasiszta szervezeteik félkatonai alakulata, a Légion française des combattans, vasárnaponként Algéria nagyvárosaiban a „Marechal, nous voilà” c. fasiszta himnusz harsogva katonai parádékat rendezett.

A fasiszta demagógia térhódítását az európai lakosság körében segítette az ingatag gazdasági és szociális helyzet. Franciaország és Algéria között a gazdasági kapcsolat 1940 után a mélypontra zuhant. Az ipari jellegű fogyasztási cikkek hiánya, a mezőgazdasági termékek értékesítésének problémája kritikussá helyezte a számos kis- és középbirtokos telepest. Nem volt elegendő üzemanyag és főleg alkatrész a mezőgazdasági gépekhez. A műtrágya hiánycikk volt.¹

A nagybirtokos és a bányászatban érdekelt nagytőkés gyarmatosítók a Németországgal és a Tengely-hatalmakkal létesített gazdasági kapcsolataik révén tovább prosperáltak. Így például: 1940—42. között az ouennai vasérctermelés 60%-át Német-

* E cikk egy készülő nagyobb munka egyik fejezetének vázlata.

¹ A gazdasági helyzetre ld. A. Nouschi: La naissance du nationalisme algérien 1914—1954. Paris, 1962. 102—111. l.

országba szállították. A Tengely-hatalmak államaival kötött szerződés 1 millió 520 ezer tonna vasérc szállítását irányozta elő. Ugyanezen államokba a gofsai foszfát-bányákból 416 338 tonnát szállítottak.²

Az illegalitásba kényszerített nemzeti felszabadító és demokratikus erők ebben az időszakban sem szüntek meg tevékenykedni. Harcuk azonban a fasiszta elnyomás közepette nem tudott széles méreteket ölteni. A kommunisták lapjuk, a Lutte sociale számos példányát jelentették meg és terjesztették. 1942 szeptemberében pedig a párt kiáltványt tett közzé, amelyben filozófiai, vallási, faji különbségre való tekintet nélkül felhívott valamennyi demokratikus erőt egy Szabadságfront megalakítására a német fasiszták algériai behatolásának megakadályozására.³

A PPA 1941 januárjában, vezetői pere idején, Algírban és Tlencenben tüntetést szervezett.

Ferhat Abbas pedig 1941. április 10-én a Holnap Algériája című program-dokumentumot juttatott el Pétain-hoz. Enyhe bírálatát adva a gyarmati rendszernek, szemére vetette a gyarmatosítóknak, hogy nem modernizálták eléggé Algéria muzulmán lakosságát. Az agrárkérdésben viszont, korábbi nézeteihez képest, progresszívabb álláspontot foglalt el. Javasolta a nagy társaságok földjeinek kisajátítását és szétosztását a fellahok között, akiknek támogatására parasztbizottságok létrehozását indítványozta. Végül leszögezte, hogy az oktatás fejlesztése nélkül semmilyen reformmal nem érnek el komoly eredményt.⁴

Pétain érdemleges válasz nélkül hagyta Abbas programjavaslatát.

A nemzeti felszabadító és demokratikus erők csak az 1942. november 8-i angol–amerikai partraszállás után kerültek kedvezőbb helyzetbe. A kommunista párt — mind az algériai, mind a francia — működését néhány hónapos huzavona után engedélyezték. A függetlenséget, az azonnali elszakadást követelő PPA működését azonban továbbra sem engedélyezték, vezetőit rendőri felügyelet alatt tartották. Tagjaik azonban szabadabban vehettek részt a politikai küzdelemben.

A partraszállást követő évek egyik szembetűnő jellemvonása a nemzeti felszabadító mozgalom dinamikus fejlődése, amely Ferhat Abbas fellépésével vette kezdetét. A nemzeti mozgalom e tekintélyes vezetője harcostársai jóváhagyásával, 1942. december 22-én egy üzenetet juttatott el Peyrouton főkörmányzóhoz, amelyben a muzulmán algériaiaknak a harcmezőn hozott áldozataiért cserébe Algéria számára „egy politikai, gazdasági és szociális statutomot” követelt.⁵

Az összes katonai és civil hatalmat a kezébe összpontosító Giraud tábornok azonban kategorikusan elutasította, mondván: „Nem politizálunk, háború van.” Később az ellenállás erőit tömörítő és Algírban székelő Nemzeti Felszabadítás Francia Bizottsága is tevékenységét elsősorban Franciaország felszabadítására koncentrált. A de Gaulle köré tömörült burzsoázia is csak 1944 elején tett félénk reformkezdeményezéseket, azt is az egyre növekvő nemzeti mozgalom nyomására.

Ferhat Abbas 1943 februárjában *Algéria világkonfliktus előtt az Algériai Népi Kiáltványa* című politikai program-tervezetet szerkesztett, amelyet 22 felvilágosult aláírásával ellátva február 10-én eljuttatott a főkörmányzói székben Peyroutont fel-

² André Marty kommunista képviselő idézi egy parlamenti vitában. Journal Officiel de la République française. Débats parlementaires. (JORF DP) 1947. augusztus 10. 4491. l.

³ 1937–1946. Histoire de 8 années de combat pour plus de liberté, plus de justice, plus de progrès. Alger, 1946. 23. l.

⁴ A program ismertetése in Robert Aron: Les origines de la guerre d'Algérie. Paris, 1962. 80. l.

⁵ Uo. 81. l.

váltó Catroux tábornoknak, de Gaulle tábornoknak Londonba, Kairóba az egyiptomi kormánynak, és az antifasiszta koalíció algíri képviselőinek.⁶

A polgári demokratikus elvek dominálta kiáltványban Abbas vázolta a gyarmati korszak „eredményeit”, a nemzeti mozgalom születését, majd megállapította, hogy a francia kormány — minden jószándéka ellenére — semmit sem ért el az európai telepeseikkel szemben, akik semmit sem tanultak a történelemből. „A francia gyarmat csak egy helyen fogadja el az egyenlőséget a muzulmán Algériával: a harcmezőn.” Roosevelttel kijelentéseire és az Atlanti Chartára hivatkozik, amikor az egyenlőséget valamennyi nép számára követeli. A Kiáltvány aláírói kéri a gyarmatosítás megszüntetését, az önrendelkezési jog biztosítását, egy alkotmányt Algéria számára, amely biztosítaná az összes demokratikus szabadságjogokat. Az ország ügyeit pedig a muzulmánok részvételével alakított kormány intézné.

Április 3-án a főkormányzó a Kiáltványban kifejtett követelések tanulmányozására egy bizottságot alakított, és kérte Abbast, hogy pontosítsa reformköveteléseit. Ezt Abbas meg is tette és *Kiegészítés a Kiáltványhoz* címmel rövid időn belül be is nyújtotta a főkormányzónak.⁷

Ebben mozgalma céljaként „egy liberális és demokratikus algériai állam megalkotását” jelölte meg. Ezt, tekintettel Franciaország háborús erőfeszítéseire, a háború befejezéséig el lehet napolni. Akkor viszont Algéria egy saját alkotmánnyal rendelkező állammá válna, alkotmányozó nemzetgyűléssel, amelyet valamennyi algériai részvételével tartandó általános választásokkal teremtenének meg.

A dokumentum második részében viszont olyan reformokat jelölt meg, amelyeknek megvalósítását már el lehet kezdeni. Ilyenek: a főkormányzóság átalakítása Algéria kormányává, franciák és muzulmánok részvételével, valamennyi adminisztratív szervben megteremteni az egyenlő részvételt muzulmánok és európaiak között, egyenlőség a hadseregben (zsold stb.), algériai nemzeti zászló engedélyezése, fellahok támogatása, arab nyelv tanításának fellendítése, arab nyelvű sajtó engedélyezése, muzulmán vallásgyakorlat szabadsága.

E program ismeretében azonnal szembetűnik, szerzője eszméinek nagyfokú fejlődése. Az 1930-as években, a népfront idején Ferhat Abbas és a felvilágosultak tagadva az algériai nemzet létét, a nacionalizmusnak semmilyen jövőt nem jósolva még a klasszikus asszimiláció hívei és harcosai voltak.⁸

Abbas eszmei fejlődését mind a korabeli⁹, mind a mai vélemények¹⁰ a PPA befolyásának tulajdonítják. Mindezen vélemények megfogalmazói figyelmen kívül hagyják a második világháború idején és következtében a nemzetközi erőviszonyokban a demokratikus erők javára végbement változásokat és azoknak a nemzeti felszabadító mozgalmakra gyakorolt hatását. Ferhat Abbas viszont érzékelte ezt a változást és tetteit, eszmei fejlődését ez motiválta, amint azt maga is kifejtette.¹¹

Ugyanakkor igyekezett a Kiáltvány eszméinek megnyerni a PPA-t és annak vezetőjét, Messali Hadjzst is, akivel 1943 áprilisában tárgyalt. Messalinak azonban fenntartásai voltak Abbas programját és főleg harci eszközeit illetően. Kifejtette, hogy továbbra sem bízik Franciaországban. A Kiáltvány hívei viszont bíztak abban,

⁶ A Kiáltvány szövege in P.E. Sarrasin: La crise algérienne, Paris, 1949. 190—191. l.

⁷ Kiegészítő a Kiáltványhoz. Uo. 195—199. l.

⁸ Abbas és a felvilágosultak tevékenységére ld. cikkünket: Nagy László: A francia munkásmozgalom és az algériai nemzeti mozgalom kapcsolatáról a két világháború között. Acta Szegediensis Sectio Scientiae Socialismi. Tomus XIII. Szeged, 1974. 7—8. l.

⁹ Pl. Andrien Tixier belügyminiszter beszéde a Nemzetgyűlésen 1945. július 18. Paris. 1945. 22. l.

¹⁰ Claude Collot: Le Parti du Peuple algérien (marx 1937.—février 1947.) Revue algérienne des sciences juridiques, économiques et politiques. Alger, 1971. 1. sz. 182. l. (Továbbiakban RA.)

¹¹ Ferhat Abbas: Guerre et révolution d'Algérie. La nuit coloniale. Paris, 1962. 152. l.

hogya a több éves hitleri elnyomás után, az Ellenállásból születő Franciaország meghallgatja és helyt ad követeléseiknek.¹²

Az idők változását észlelte a burzsoázia is. Catroux tábornok, főkörmányzó, bírálva az algériai európai telepesek jelentős részének szülőköröségét, konzervatívizmusát, elismerte, hogy egy emancipációs áramlat söpör végig Észak-Afrikán és a „bölcsség azt diktálja, hogy elejét vegyük a viharoknak”. De bírálta azokat is, akik túl gyorsan akartak haladni: „Mert egyáltalán nem arról van szó, hogy egy forradalmat provokáljunk, hanem arról, hogy megteremtsünk egy irányított fejlődést.”¹³

Ettől a szellemtől vezérelve és egyben válaszolva Abbas reformjavaslataira, Catroux 1943. szeptember 22-én összehívta az 1939 óta nem ülésezett Délégations financières-t¹⁴, szerepét túlhaladottnak ítélve a muzulmán tagok azonban nem voltak hajlandók részt venni az ülésen. Válaszként vezetőiket, Abbast és Abdelkades Saiakot letartóztatták és az ország déli részébe száműzték.

A dialógus elindítása érdekében a gyarmatosító hatóságok novemberben létrehozták a Muzulmán reformok bizottságát, amelyben a demokratikus pártok — köztük a kommunista párt is — és a nemzeti mozgalom vezetőin kívül a kományszó által kijelölt képviselők vettek részt. De Gaulle tábornok a Nemzeti Felszabadítás Francia Bizottságának elnöke 1943. december 12-i Constantine-i beszédében reformok meghozatalát helyezte kilátásba. Az 1944. március 7-i rendelet lehetővé tette mintegy 50–60 ezer muzulmán számára (diplomások, állami funkcionáriusok, ellenállási érdemérem tulajdonosai stb.), hogy az európaiakkal egyenlő szavazati jogokat élvezzenek.

A Kiáltvány hívei és az ulemák elégtelennek, túlhaladottnak tartották a rendeletet, és arra szólították fel híveiket, hogy ne iratkozzanak fel a szavazásra jogosultak listájára.

Az európai telepesek képviselői viszont túlzottnak és veszélyesnek tartották, és elleneztek.

A kommunisták üdvözölték a rendeletet, amely jelentős haladást jelent, mivel újabb bennszülött rétegek számára biztosítja a választójogot, továbbá, mert kilátásba helyezte a Bennszülött Kódex eltörlését. De önmagában elégtelennek is tartották és gazdasági, szociális reformok meghozatalát sürgették. Ugyanakkor a kommunisták bizakodva tekintettek a születő új, republikánus Franciaországra, és Algéria népének boldog jövőjét csak vele együtt akarják megteremteni.¹⁵

A kommunisták és a nacionalisták között nézetek különbözősége ellenére is jó volt a viszony. A szociális és gazdasági reformokat illetően hasonló nézeteket képviseltek. A kommunistáknak tudomásuk volt a Kiáltványról, annak közzététele előtt. Ouzegan, a KB titkára sok pontjával egyetértett, azt viszont kifogásolta, hogy a dokumentum nem tesz célzást arra a szolidaritásra, amelynek minden kizsákmányolt — legyen az bennszülött, francia vagy spanyol — között létezni kell.¹⁶

Ferhat Abbas a Délégations financières összehívásakor történt incidens kapcsán megértette, hogy követelései támogatás nélkül nem találhatnak meghallgatásra. Ezért szabadon bocsátása (1943. december) után elkezdte egy tömegmozgalom szer-

¹² Uo. 151. l.

¹³ Général Catroux: Dans la bataille de la Méditerranée. Paris, 1948. 432. l.

¹⁴ A Délégations financières-t 1900-ban hozták létre. Algéria pénzügyi költségvetésének kidolgozásában autonómiával rendelkezett, ugyanakkor általános politikai vita színhelye is volt.

¹⁵ Amar Ouzegan a KB titkárának cikke, Liberté, 1944. március 16.

¹⁶ F. Abbas nyilatkozata a Muzulmán reformok bizottsága előtt. Idézi: Youcef Beghoul: Le Manifeste du Peuple Algérien ou la libération nationale par la voie populaire: l'appel au pays réel. R.A. 1974. 4. sz. 227. l.

vezését. 1944. március 14-én Sétifben megalakította a Kiáltvány és a Szabadság Barátai elnevezésű szervezetet (Les Amis du Manifest et de la liberté — AML), amely kezdetben sokkal inkább egy politikai tömörülés feladatát volt hivatott betölteni, semmint egy politikai pártét. Politikai párttá 1944 szeptemberében alakult, hetilapja az Egalité, első száma szeptember 13-án jelent meg és hamarosan elérte a 30 ezres példányszámot. Első számában egy antiimperialista, antikolonialista és a megújult Francia Köztársasággal föderációban levő Algériai Köztársaság megalakítását követelte.

Az ulemák nyomban csatlakoztak, a PPA tagjainak többsége is, akik azonban ha nem is hangoztatták, de megőriztek egy relatív önállóságot.

A kommunisták úgy vélték, hogy Abbas túl gyorsan halad és nem csatlakoztak, hanem 1944 szeptemberében megalakították a Demokrácia barátai nevű tömörülést. A kommunisták ebben az időben kettős célt követeltek: harcukkal maximális támogatást nyújtani a franciaországi baloldali és demokratikus erők harcának és ezzel párhuzamosan a nagytőkés és nagybirtokos európaiak elleni harcban mélyreható gazdasági, szociális reformokat kivívni Algériában.

E kettős célból következett, hogy nem támogatták a független Algéria követelését, mert az gyengítené a demokratikus erők pozícióját Franciaországban. Ezt fejezi ki Algéria Marokkó és Tunisz kommunista pártjainak szeptember 25-i nyilatkozata. Az FKP KB tagjának, Leon Feix-nek elnökletével tartott ülésen elfogadott határozat leszögezi, hogy pártjaik célja harcolni Észak-Afrika és Franciaország népeinek egysüléséért, mert ezzel szolgálják népeik érdekeit. S ez a politika bukásra kárhoztatja a nagybirtokos—nagytőkés gyarmatosítók és az álnacionalisták szeparatista manővereit.¹⁷

Ezzel a kommunisták elkövették azt a hibát, hogy azonos szintre emelték a független algériai állam megteremtését követelő nacionalistákat és az ugyancsak függetlenséget óhajtó, de kevésbé hangsúlyozott és merőben más érdektől vezérelt nagytőkés—nagybirtokos európaiakat.

Ferhat Abbas mértéktartóan válaszolt a függetlenséget követelő nacionalistákat ért bírálatra: „Hazánk sorsa saját magunktól függ. Nem arról van szó, hogy a demokratikus népek segítségét visszautasítjuk, de megmentésünk érdekében jogunk van, hogy kizárólag ne másokra támaszkodjunk.”¹⁸

Franciaország felszabadulásával és az Algériában székelte Ideiglenes Kormány Párizsba költözésével a kolonialista és jobboldali erők jelentős mértékben aktivizálódtak. Az őszi hónapokban a feszültség tovább növekedett az országban. A nagytőkés—nagybirtokos európaiak azzal provokálták a francia kormányt és a közvéleményt, hogy arab összeesküvés és felkelés közeli kirobbanásáról terjesztettek rémhíreket. Céljuk az volt, hogy letörjék vagy legalábbis lefékezzék a dinamikus fejlődő nemzeti mozgalmat, hogy leválasszák az országot a baloldali erők befolyásától egyre demokratizálódó Franciaországtól.

A kommunista párt politikai bizottsága november 10-i ülésén elemezte az ország általános politikai helyzetét. A kiadott közleményben a párt megállapította, hogy a politikai és szociális helyzet az elmúlt hónapokban nagymértékben romlott, s ez fékezi Franciaország demokratizálódását. A küzdelem fokozására szólít fel a némi helyen már-már katasztrofálissá váló élelmiszer-ellátás javításáért és a provokációk ellen, amelynek célja szembeállítani a vidéki lakosságot a városival, a muzulmánokat az európaiakkal.¹⁹

¹⁷ Liberté, 1944. október 5.

¹⁸ Egalité, 1944. október 6.

¹⁹ Liberté, 1944. november 16.

Az élelmiszer-termelés a háborús évek alatt aggasztó mértékben hanyatlott. A gabonatermés az 1939-es 22,7 millió tonnáról 1944-ben 10 millió tonnára zuhant. Némely helyeken olyan rossz volt a termés, hogy be sem takarították, hanem az állatokkal etették meg. Az állatállomány általában 39%-kal csökkent, ezen belül a juhállomány 57%-kal. Mindez a feketepecsét elburjánzását eredményezte, ami elsősorban a muzulmán lakosságot sújtotta. Az európai birtokosok a nagyobb haszon reményében felhalmozták az élelmiszer-cikkeket és nem voltak hajlandók a megszabott áron eladni.²⁰

A feszült szociális helyzet a muzulmánokat politikailag elsősorban az AML felé orientálta. Mind szélesebb bennszülött tömegek csatlakoztak a szuverén algériai államot követelő AML-hez. Azonban az Abbas pártjában félegálisan tevékenykedő számos PPA-tag propagandája és intranzigenciája gyakran adott okot a provokációra. Ellentétben Abbassal, aki a független algériai államot Franciaországgal föderációban képzelte el, Messali és a PPA a teljes és azonnali elszakadást követelte. Franciaország erőteljes demokratizálódásától való félelmükben a nagybirtokos—nagyföldes gyarmatosítók is hasonló jelszót hangoztattak. Ez a hasonlóság indokot szolgáltatott arra, hogy diszkreditálják az egész algériai nemzeti mozgalmat a demokratikus és baloldali erők szemében. A kommunisták is franciaellenesnek és hitlerista inspirációnak bélyegezték ezt a magatartást.²¹

Ferhat Abbas számotvetve a feszült helyzettel és a benne rejlő provokációs lehetőséggel, figyelmeztette híveit és elhatárolta magát a szélsőséges elemektől: „Bizonyos elemek, akik mozgalmunkhoz tartozónak mondják magukat, Algéria függetlenségéről beszélnek. Ha ez igaz, akkor ezek az elemek nem szolgálják mozgalmunkat és ideológiánk árulói.”²²

A szélsőségesek álláspontja azonban győzedelmeskedni látszott. Az AML 1945. március eleji kongresszusán a küldöttek, Ferhat Abbas távollétében, aki betegség miatt nem tudott jelen lenni, egyhangúlag az algériai nemzeti mozgalom vezetőjévé deklarálták Messali Hadjzsot, a PPA vezetőjét.

Az AML befolyása csúcspontjára érkezett. Több százezer tagja volt. Befolyása főleg az ország keleti részében, Constantine megyében volt a legnagyobb. Itt 85 szekciója működött, Algír megyében 53, míg az ország nyugati részében, Oran megyében 25.²³

A háború befejeztével, demokratikus légkörben lefolyó választásokon a kommunista párttal együtt vitathatatlanul megszerezték volna a szavazatok többségét.

A kommunista pártnak ebben az időben mintegy 15 ezer tagja volt. Lapja, a Liberté (hetilap) több mint 100 ezer példányban jelent meg. Híveinek száma jelentősen növekedett a muzulmánok körében, de befolyása főleg a demokratikus és republikánus érzelmű európaiak körében volt nagy.²⁴

Ilyen erőviszonyok mellett a nagybirtokos—nagyföldes gyarmatosítók számára az a megoldás maradt, hogy provokálva a nemzeti mozgalmat, zavargásokat szítani és így állítani szembe a muzulmán és európai lakosságot, illetve a nemzeti mozgalmat és a franciaországi közvéleményt, és így akadályozni meg Algéria demokratizálását. E terv kivitelezésében megkönnyítette helyzetüket az AML-hez csatlakozott muzulmán tömegek politikai iskolázatlansága, amelyet egyes vezetők (elsősorban Messali

²⁰ Az élelmiszer-ellátás és a mezőgazdaság helyzetéről a háború alatt ld. A. Nouschi: Im. 107—110. l.

²¹ Johan Berlioz felszólalása az Alkotmányozó Gyűlésen, Liberté, 1945. április 12.

²² Egalité, 1944. december 29.

²³ Egalité, 1945. március 9.

²⁴ Amra Ouzegan: Notes sur la situation politique en Algérie. Cahiers du communisme. 1946. 1. sz. 75—76. l.

Hadj) szűklátókörű politikája, amely az adott konkrét nemzeti és nemzetközi helyzetben a részt (algériai nemzeti probléma, függetlenség) egészként (antifaszizmus, harc a demokrácia elmélyítéséért és kiszélesítéséért nemzeti és nemzetközi szinten) kezelte. Nem véletlen tehát, hogy az ideológiailag legérettebb párt, a kommunista párt volt az, amelyik állandóan és következetesen figyelmeztetett a provokáció veszélyére.

A vichysta elveiről közismert politikus, a nagybirtokos Abbo 1944 őszén az Ideiglenes Kormány Párizsba költözése után nyíltan kijelentette: „Lesz arab lázadás és a kormány kényszerítve lesz az 1944. március 7-i rendelet visszavonására.”²⁵

Az első, súlyos áldozatokat követelő incidens a május elsejei felvonulás és tüntetés alkalmával történt. A nacionalisták több nagyvárosban — Algír, Sétif, Oran stb. — a CGT menetétől elkülönülve vonultak fel. Messali szabadon bocsátását, Algéria függetlenségét és a kolonializmus eltörlését követelték. Algírban a rendőrökkel történt összecsapásnak 2 halálos és 13 sebesült áldozata volt. A feszültség a tetőpontját május 8-án, a háború befejezését ünneplő felvonulásokon érte el. Ezek a véres incidenssé fajult felvonulások napokig tartó fegyveres felkelési kísérletbe torkollottak.

A zavargások május 8-án Sétifben kezdődtek. Abban a városban, ahol Ferhat Abbas politikai karrierjét kezdte, és ahol mindvégig megőrizte befolyását. Itt szerkesztette a *Kiáltványt*, és itt alakította meg az AML-t is. Ferhat Abbas számára egyértelműnek tűnt, hogy „A gyarmatosítók a mozgalmat ott akarják lefejezni, ahol az megszületett”.²⁶

A zavargások provokációs jellegét tekintve ebben van is némi igazság. A május 1-i tüntetés után Algír város prefektusa magához hívatta Abbast és hidegen közölte vele: „Tudjuk, hogy nem maguk szervezték (ti.: a tüntetéseket), de a megölt vagy megsebesített algériaiaknál AML-tagkönyv volt, következésképpen maguk a felelősök.”²⁷

Május 8-a egy piacnap volt Sétifben. Így a szokásosnál is többen jöttek a városba a környező falvakból. A bennszülött tüntetők, többségében fiatalok és gyerekek, a mecset körül gyülekeztek. Mintegy 7—8 ezren lehettek. Az alprefektus tudatta velük, hogy semmilyen politikai jellegű, nacionalista jelszó hangoztatását nem engedélyezi. A menet békésen indult, ám a város központja felé közeledve az elrejtett transzparensek előkerültek. A feliratokkal Messali szabadon bocsátását, Algéria függetlenségét követelték. Előkerült a piros—zöld színű nemzeti zászló is. Egy rendőr, parancsnoka utasítására megpróbálta elvenni a tüntetőktől a transzparenseket és a zászlót. Dülakodás támadt, majd lövés dördült. A rendőrség gépkocsija ekkor kettévágta a tömeget. Egyik fele visszahúzódott a mecset felé, a másik viszont — baltákkal, késekkel, puskákkal felfegyverkezve — szétszéledt a városban és válogatás nélkül az utcán levő európaiakra támadt.

A számos európai halálos és sebesült áldozat között volt a város kommunista szervezetének titkára is. Délfelé a rend helyreállt a városban. A fegyveresek egy része azonban a nap és az éjszaka folyamán több környékbeli falvat és izolált farmot támadott meg, és európai lakosai közül többet meggyilkolt.

A fegyveres összecsapások másik központja Guelma volt. Itt délután kezdődtek a lövöldözések, amelyben a fasiszta elveiről ismert alprefektus, Achiani, is személyesen részt vett, sőt egyesek szerint ő kezdte a lövöldözést. Május 9-én a bennszülöttek, számukat 3—6 ezerre becsülték, körülvették a várost, és annak megrohamozására készültek. A városban 32 rendőr és 3 bennszülött század volt, de ez utóbbiakra tel-

²⁵ Idézi: Youcef Beghoul: i. m. 259. l.

²⁶ Ferhat Abbas: i. m. 168. l.

²⁷ Ferhat Abbas: interjúja 1972. június 6. Közli: Youcef Beghoul: i. m. 260. l.

jes biztonsággal nem számíthattak. A prefektus a főkormányzó beleegyezésével a hadsereg beavatkozását kérte, ráruházva minden hatalmat.

Ezzel kezdetét vette a megtorlás, amely valóságos mészárlásba torkollott. Repülőgépről bombázták és lőtték a várost körülvevő muzulmánokat, de ezt tették válogatás nélkül a Guelma és a tengerpart között található bennszülöttek lakta falvakkal is. A hadihajók a tengerparton elterülő bennszülött településeket lőtték, majd ezt követte a szárazföldi hadsereg „tisztogató hadművelete”, amelyben mintegy 10 ezer katona vett részt. Fegyvereket osztottak ki az európaiak között, akik „önvédelmi alakulatokba” szerveződve válogatás nélkül gyilkolták a bennszülötteket.

A tüntetések alkalmával történt zavargásnak — a hivat alosjelentés szerint — 88 halálos és 150 sebesült áldozata volt. A megtorló akciók áldozatainak számát nem lehet pontosan megállapítani. A korabrlí jelentések, vélemények — pártállástól független — néhány ezertől 45 ezerig becsülik a halálos áldozatok számát.²⁸

A nyugalom május 13. után állt helyre, bár még a hónap folyamán számos incidenst jeleztek.

A helybeli gyarmatosítók igyekeztek maximális hasznot húzni az eseményekből. A reformok leállítását és a legszigorúbb rendőri elnyomás bevezetését követelték. Beuscher újságíró brutális nyíltsággal fejezte ki véleményüket: „A csendőrség a megmentője Észak-Afrikának és nem a reformgyártók.”²⁹

A franciaországi kormánykörök nem fogadták el ezt az érvelést. Algéria megtartását reformok útján akarták biztosítani.³⁰

A kommunisták véleménye az volt, hogy nincs arablábadás, hanem fasiszta összeesküvés. Élesen támadták az álnacionalistákat és a fasiszta provokátorokat, akik az adminisztráció cinkosságával előidéztek a véres eseményeket.³¹

Vitathatatlan, hogy egyedül a kommunisták voltak azok, akik 1945. május előtt és után is a legnagyobb nyomatékkal figyelmeztettek a pattanásig feszült szociális helyzetben rejlő veszélyekre. Ugyanakkor az események provokációs és álnacionalista jellegének részükről történő túlhangsúlyozása sematikusnak tűnik, mert azt sugallja, mintha *csak* ezek jellemezték volna, illetve nem domborítja ki eléggé a bennszülött tömegek szociális elégedetlenségének és főleg nemzeti érzésének *jogosságát*.

A korabeli vélemények többsége az eseményeket vagy klasszikus okokkal vagy háborús és nemzetközi helyzet teremtette külső, illetve nyilvánvaló gazdasági, szociális (élelmiszer-ellátás problémája) okokkal magyarázta.

Az algériai főkormányzóság titkára, Gazagne az események igazi okát „az izslám lelkületében látja”.³¹

(Értsd: fanatizmus, idegengyűlölet.)

A frissen alakult Arab Liga, az egyiptomi kormány, az angolszász hatalmak szimpátiája, a nacionalisták iránt és a hitlerista német propaganda befolyása szerepel még az okok repertoárjában. Mindezek kétségtelenül hatással voltak a nacionalisták magatartására, az események menetére. Ferhat Abbas többször tárgyalt Murphyval, az Egyesült Államok Algériába delegált képviselőjével. 1941-ben a németek 10 ezer észak-afrikai hadifoglyot engedtek haza, ellátva pénzzel és propagandaanyaggal.³²

²⁸ Az eseményeket a következő dokumentumok alapján rekonstruáltuk: Rapport du général Tubert 1945. in RA. 1974. 4. sz. 289—314. l., Rapport de P.R. Gazagne 1945. in Alain de Sérigny: Echo d'Alger 1940—1945. Paris 1972. 314—343. l., Vita a francia Nemzetgyűlésen 1945. július 10. és 18-án. in JORF DP 1344—1381. l. és 1399—1401. l.

²⁹ Echo d'Alger, 1945. május 8. in. Robert Aron: i. m. 149. l.

³⁰ A. Tixier belügyminiszter beszéde a Nemzetgyűlésen 1945. júl. 18. Paris, 1945. 35. l.

³¹ Liberté, 1945. május 12., Humanité, 1945. május 11.

^{31/a} Rapport de P.R. Gazagne. Alger 1945. in Alain de Sérigny: i. m. 334. l.

³² L. Morand: La crise algérienne. Revue politique et parlementaire. 1945. juillet 115. l.

A korabeli jelentések közül — szerintünk — egyetlen van, amely a lényegét érinti. Nem véletlen, hogy a bizottságot néhány nap után — minden magyarázat nélkül — visszarendelték Algírba. Elkészített, lényegében torzó, jelentésüket teljes terjedelmében először 1974-ben és Algériában publikálták. Korábban csak idéztek belőle, és idézője többsége nem ismerte a teljes dokumentumot.³³

E jelentés, a fent említetteken kívül még a következőkben jelöli meg a társadalmi, politikai feszültség és a véres események okát: Számos muzulmán, aki Franciaországban dolgozott, vagy a hadseregben szolgált, jobban odafigyel a társadalmi problémákra. Keresi az okát annak, hogy egy nem muzulmán, — vagyis európai — miért él jobban „*Irigykedve tekintenek a nagybirtokos gyarmatosítókra*, látva saját nyomorúságos helyzetüket és amazok gazdagságát. *A föld felosztására gondolkodnak.* Leleplezik a nagybirtok mértéktelenségét, amely lehetővé teszi egyetlen ember számára, hogy úrként uralkodjon több ezer hektáron.”³⁴

A jelentés későbbi idézői ezeket a mondatokat valamennyien „elfelejtették” idézni. Vagy nem volt módjukban?

Ha ezt a bennszülöttek nem is fejezték ki jelszavaikban, de a Constantine megyei véres események valóságos oka az agrárkérdésben gyökerezik. Az európai ellenesség azokon a helyeken öltött szélsőséges formát, ahol a bennszülött törzsek között elterülő jó termőföldeken — ahonnan korábban a kolonizáció űzte el a muzulmán birtokosokat — európaiak gazdálkodtak, Ott, ahol a bennszülöttek jó termőföldeken is gazdálkodtak, az európaiaknak nem esett bántódásuk.³⁵

Az események és főként a megtorlás döntő befolyással voltak a forradalmi nacionalista kispolgárság későbbi magatartására, amit talán Kateb Yacín algériai író fejezett ki a legvilágosabban: „Az a sokk, amit a több ezer muzulmán halálát okozó megszárlás láttán éreztem, soha nem felejtettem el. Ott szilárdult meg a nacionalizmusom.”³⁶

A kolonialisták látszólag gyors és látványos győzelmet arattak a nemzeti mozgalmon. Az AML-t a kormány betiltotta, vezetőit letartóztatták. Ferhat Abbast az algéri kormányzói palota előcsarnokában, ahová a győzelem napja tiszteletére rendezett ünnepségre érkezett.

Az 1945. októberi alkotmányozó nemzetgyűlési választásokon az algériai nemzeti mozgalom céljainak és a bennszülöttek érdekeinek védelmezőjeként csupán egyetlen párt indult: a kommunista párt.

A párt felszított arabellenes hangulatban és a fokozódó jobboldali offenzíva közepette a különböző etnikumú és vallású népesség együttéléseért és a demokrácia elmélyítéseért folytatandó harc fontosságát hangsúlyozta. Az augusztusi községtanácsi választásokon hasonló célkitűzések által meghatározott programmal jelentős sikert ért el a párt: 449 tanácstagi helyet szerzett és 8 helységben vagy a polgármester vagy a helyettese kommunista volt.³⁷

E választásokat elemző kiáltványában, amely egyben az októberi választásokra készült programjuk volt, a párt megállapította: „az algériaiak — európaiak, muzulmánok, zsidók — egyre inkább számot vetnek azzal a történelmi szükségszerűséggel, hogy együtt élnek Algériában, mindannyiuk közös örökségében... semmi nem térít

³³ Rapport du général Tubert in. RA. 1974. 4. sz. 284—314. I.

³⁴ Uo. 310. I.

³⁵ Redanave Ainad-Tabet: Le 8 mai 1945: jacquerie ou revendication agraire. RA. 1972. 1014—1015. I.

³⁶ Idézi Charles-H. Favrod Le FLN et l'Algérie. Paris 1962. 102. I.

³⁷ 1937—1946. Histoire de 8 ans de combat pour plus de liberté, plus de justice et de progrès. Alger 1946. 70. I.

heti el őket arról a történelmi útról, amely egy algériai nemzeti közösség kialakításához vezet”. A párt követelte a Constantine megyei vérengzések igazi felelőseinek megbüntetését, a bebörtönzöttek szabadon bocsátását, az adminisztráció demokratizálását, egyenlő képviselést a bennszülöttek és az európaiak számára. Gazdasági és szociális téren: az ellátás biztosítását, a mezőgazdaság fejlesztését és egy iparosítási tervet Algéria számára, bér- és nyugdíjegyenlőséget az európaiakkal, az egészségügyi ellátás javítását. Kulturális téren: harc az analfabetizmus ellen és az arab nyelv hivatalosként való elismerése. Végső célként egy olyan Algériát jelölt meg, amelyet — a gyarmatosítás láncait összetörve — megszabadítottak a trösztök, a nagybirtokos gyarmatosítók hatalmától, a feudális csökevényektől. A harcot Franciaország munkásosztályával közösen kell megvívni, egy igazi köztársaság megteremtéséért.³⁸

E választási program tehát nem tartalmazza a független Algéria megteremtését, és a gyarmati elnyomás megszüntetését mélyreható demokratikus reformok útján kívánta elérni. Az októberi választásokon a párt a muzulmán kollégiumban 135 ezer szavazatot kapott, a szavazatok 19,3%-át.³⁹

A párt 5 képviselőt küldött az alkotmányozó gyűlésbe: 2 muzulmánt és 3 európaít.

A jelentős siker birtokában a kommunisták az elkövetkezendő hónapokban a nemzeti demokratikus erők széles egységfrontjának megteremtéséért harcoltak. Kampányt indítottak a bebörtönzött nacionalista vezetők szabadon bocsátásáért. Az amnesztiáért küzdő bizottságok 1946 elején több mint 100 ezer tagot számláltak, és lehetőséget teremtettek a nacionalisták és a kommunisták közötti együttműködésre. A parlament március elején megszavazta az amnesztiát. Március 16-án Ferhat Abbas szabadon bocsátották. Feloszlattott szervezetét az Algériai Kialtvány Demokratikus Uniója néven újjáalakította. (Union Démocratique du Manifeste Algérien —UDMA) Igyekezett pártját megtisztítani a PPA szélsőséges elemeitől. Május elseji felhívásában hitet tett korábbi politikája mellett. Elutasította mind az asszimilációs, mind a szeparatista politikát. Célja: „egy új Franciaországgal szabad föderációban levő új Algéria megteremtése”.⁴⁰ Júniusi, a második alkotmányozó gyűlési választási kampányát is ez a gondolat dominálta.

A kommunista párt arra törekedett, hogy a választásokon a demokratikus pártok egységbe tömörülve induljanak. Tárgyalásokat kezdeményezett az UDMA-val és a SFIO-val közös választási listák kialakításáról. (A PPA működését továbbra sem engedélyezték a hatóságok.) A tárgyalások azonban nem jártak eredménnyel. Az SFIO visszautasította az együttműködést, mert — ellentétben az AKP javaslatával — nem volt hajlandó elítélni az asszimilációs politikát, és nem ismerte el a Franciaországtól különböző Algéria eredetiségét. (Originalité algérienne)

Az UDMA és az AKP programja közötti hasonlóság lehetővé tette volna egységlista megteremtését. Az eltérés lényegében az volt, hogy míg az AKP nem lépett túl az asszimilációs politika elítélésén és az „algériai eredetiség” elismerésén, addig Ferhat Abbas egy Franciaországgal föderációban levő, de független algériai állam megteremtését követelte. A demokrácia elmélyítéséért folytatandó harcot a gazdasági, szociális és kulturális reformokat illetően a két párt véleménye a lényeget illetően megegyezett. Az AKP a korábbi választásokra alapozott erőviszonyokat figyelembe

³⁸ Liberté, 1945. augusztus 30.

³⁹ Kettős választási testület volt: a muzulmánok és az európaiak külön választottak képviselőt. A választások eredménye: André Marty: La question algérienne. Cahiers du communisme. 1946. 8. sz. 705. l.

⁴⁰ Appel à la jeunesse algérienne française et musulmane. i. m. Documentation françaises Notes et Etudes Documentaires. 1946. 333. sz. 12—13. l.

véve a közös listára 7 kommunista és 6 UDMA-jelöltet javasolt. Ezt azonban az UDMA visszautasította, és ezzel a tárgyalások eredménytelenül végződtek.⁴¹

Az UDMA döntését befolyásolta a hívei körében megnyilvánuló antikommunista tendencia, továbbá az, hogy önállónak, függetlennek mutakozzon mozgalma és hogy tömegbefolyását fel tudja mérni.

A június 2-i választás győztese az UDMA lett. A kommunista párt érzékeny veszteséget szenvedett.

A választási testület muzulmán kollégiumában a szavazók 71,07%-a (459 ezer) az UDMA-ra szavazott, s így a 13 képviselőhelyből 11-et megszerzett. A kommunista párt a szavazatok 8,2%-át kapta (53 400) és ezzel elvesztette korábbi 2 képviselői helyét. Az európaiak kollégiumában a korábbi 3 képviselői helyből kettőt megtartottak.⁴²

A kommunista párt a választás tanulságait elemezve megállapította, hogy vere-sége fő oka a bennszülött szavazók nemzeti érzésének és a nacionalista mozgalom progresszív fejlődésének és befolyásának lebecsülése volt. A párt csak a demokratikus reformok követelését hangoztatva úgy tűnt a választók többségének szemében, mint egy nem algériai párt.⁴³

A párt ugyanakkor túlbecsülte a baloldali és demokratikus erők befolyását és perspektíváit, elsősorban Franciaországban, s ebből eredően szüntelenül a Franciaországgal való egységet hangsúlyozta. Azokat, akik ezt az egységet ellenezték vagy akár csak megkérdőjelezték, súlyosan elítélte. Paul Caballero, az AKP titkára, az FKP X. kongresszusán (1945. július) kijelentette: „Algéria népe nem akar elválni Franciaország népétől. Azok, akik Algéria függetlenségét követelik, egy másik imperializmus tudatos vagy öntudatlan ügynökei... *A kommunista párt harcol az egyesülésért, Algéria népességei és Franciaország népe között, a trösztök és a nagybirtokos hatalmak ellen, az ötödik hadoszlop ellen.*”⁴⁴

Az Algériai Kommunista Párt tagjainak és főleg szavazóinak jelentős része európai volt, akik sokkal inkább — osztályhelyzetükből fakadóan — szociális érdekből támogatták a párt politikáját, semmint antikolonializmustól vezérelve. A párt újjászervezésében jelentős szerepet játszottak azok a francia, spanyol, olasz kommunis-ták, akiket Észak-Afrikába internált fasiszta kormányuk, és akik a háború befejeztével hazájuk felszabadulásakor hagyták el Algériát.⁴⁵

A kommunista párt hosszú ideig, még a háború után is az FKP KB egyik tagjá-nak elnökleivel tartotta központi bizottsági üléseit. A párt politikai bizottságában 7 muzulmán és 6 európai volt.⁴⁶

Ezen tények abszolutizálása szolgáltatott érveket a nacionalisták kommunista-ellenességéhez.

A júliusi központi bizottsági ülést teljes egészében a nemzeti mozgalom értéke-lése és a pártnak a hozzávaló viszonya dominálta. A vita eredményeként a párt poli-tikája lényegesen módosult. A július 25-i a Szabadságért, a földért, a kenyérért című kiáltványban egy Algériai Demokratikus Nemzeti Front megteremtését javasolta va-lamennyi nacionalista erő bevonásával.⁴⁷ A front egy olyan Algéria megteremtéséért harcolna, amelynek saját alkotmánya; parlamentje és kormánya lenne. A külügyet,

⁴¹ A tárgyalások dokumentumai és lefolyása: Liberté, 1946. május 16.

⁴² A választások eredménye: André Marty: i. m. 705. l.

⁴³ Liberté, 1946. július 25.

⁴⁴ Liberté, 1945. június 5. (Kiemelés a szövegben.)

⁴⁵ André Moine: Déportation et résistance en Afrique du Nord 1939—1944. Paris 1972. 213—227. l.

⁴⁶ Liberté, 1946. július 18.

⁴⁷ Liberté, 1946. július 25.

hadügyet illetően az algériai kormány együttműködne a Francia Köztársaság delegált képviselőjével. Az országot föderatív kapcsolatok kötnék Franciaországhoz és a Francia Unió többi népéhez.

Másik eredetisége a kiáltványnak egy mélyreható agrárreform javaslata. Korábban a párt ilyen globálisan nem tárgyalta ezt a kérdést, holott jelentősége nyilvánvaló, mivel a lakosság döntő többsége — elsősorban a muzulmánok — a mezőgazdaságból élt, aminek következtében lényegében a nemzeti kérdés az agrárkérdésben öltött testet. A párt javasolta a kollaboránsok földjeinek, egyes nagybirtokosoknak, a nagytársaságok, továbbá az 1940 óta vásárolt, de nem a tulajdonos által művelt földbirtokok szétosztását a fellahok és a bérlők között. Javasolta továbbá, az öntöző rendszer fejlesztését, főként azokon a területeken, ahol bennszülött birtokosok gazdálkodtak.

A párt az elkövetkezendő hónapokban erőteljes kampányt fejtett ki a Front megteremtéséért és törekedett megjavítani kapcsolatait a nacionalistákkal. Többek között a párt képviselője részt vett és felszólalt Messali szabadon bocsátása alkalmából rendezett ünnepi nagygyűlésen Párizsban.⁴⁸

Messali október elején visszatért Algériába és nyomban megkezdte előkészületeit a következő hónapban sorra kerülő újabb parlamenti választásokra. Mivel a PPA működését továbbra sem engedélyezte a kormány, hívei a Mozgalom a Demokratikus Szabadságjogok Diadaláért (Mouvement pour le Triomphe des libertés Démocratique — MTLD) nevű szervezetbe tömörülve fejtettek ki politikai tevékenységet. Az MTLD nem volt hajlandó egységre lépni a kommunistákkal, de nézeteltéréseik támadtak az UDMA-val is, és hogy ne osszák meg a nacionalista erőket, Ferhat Abbas pártja nem állított jelölteket. A választások a bennszülött kollégiumban az MTLD győzelmét hozták, de szavazóinak számát növelte a kommunista párt is.⁴⁹

	1946. nov. AKP	jún.	1946. nov. MTLD
Algír megye	14 150	23 058	99 800
Oran megye	32 852	13 238	—
Constantine megye	32 802	17 100	60 000

Az AKP a júniusi eredményekhez viszonyítva növelte szavazói számát, sőt Oran megyében — ahol hagyományosan erős befolyása volt — még az 1945. októberi eredményt is túlszárnyalta. Akkor a párt ebben a megyében 12 100 szavazatot kapott. Képviselői számát, visszaszerezve 2 helyet a bennszülött kollégiumban, 4-re növelte.

E siker titka egyrészt a párt új irányvonalában rejlik, másrészt viszont abban, hogy a bennszülött szavazók egy része nem támogatta Messali politikáját és mivel Abbas pártja nem indult, szavazóik egy része a kommunista jelöltekre szavazott.

A választások után az AKP felújította egységfront-javaslatát és a tárgyalások november 14-én el is kezdődtek az UDMA, az MTLD és az AKP között. Az MTLD azonban pár nap múlva megszakította a tárgyalásokat, majd megpróbálta az UDMA-t szembeállítani az AKP-val, javasolva, hogy közös jelölteket indítsanak a december eleji Köztársasági Tanácsi választásokon. Az UDMA ezt visszautasította, de tárgyalásai az AKP-val is zsákutcába jutottak, mivel azt kérte, hogy a kommunisták mondjanak le önállóságukról és teljesen az UDMA számára folytassanak kampányt. „Algéria jövője nem egy párt vagy egy személy műve lesz, hanem valamennyi

⁴⁸ Liberté, 1946. szeptember 19.

⁴⁹ Liberté, 1946. november 14., C. Collot: i. m. 191—193. I. Oranban az MTLD-képviselő indulását nem engedélyezték.

jószándékú algériaié.” — szögezte le az AKP a tárgyalásokat értékelő nyilatkozatában.⁵⁰

Tulajdonképpen a két nacionalista szervezet mindegyike vezető szerepet akart biztosítani saját maga számára, és főleg a kommunistákkal szemben.

Az antikolonialista erők egységének hiánya különösen káros volt ebben az időben. A francia kormány ekkor kezdte előkészíteni Algériának a francia gyarmatbirodalomban elfoglalt különleges helyét szabályozó törvényt.

A kommunista párt is elkészítette saját törvénytervezetét, amelynek lényege a következő: Egy belső ügyekben független, saját kormányt is kinevező demokratikus Algéria a Francia Unió keretében. A párt, ellentétben Abbassal, nem javasolta az egykollégiumos választó testületet, azért, hogy ne szolgáltatson ürügyet az európai és a muzulmán lakosság szembeállítására.⁵¹

A francia parlament 1947 augusztusában tárgyalta a benyújtott különböző törvénytervezeteket és a szeptember 1-i szavazáson a kormány által Organikus Statutum néven beterjesztettet fogadta el 323 szavazattal. Az algériai kommunisták ellene szavaztak, míg a francia párt képviselői tartózkodtak. Az MTLD képviselői nem vettek részt a szavazáson, kijelentvén, hogy „az algériai statutumot magának az algériai népnek kell megalkotnia”.⁵²

A Statutum leszögezte, hogy Algéria Franciaország integráns része, annak tengerentúli három megyéje. Ezzel megnyugtatták az európaiakat. Ugyanakkor számos cikkely biztosította a bennszülöttek számára, a demokratikus szabadságjogok gyakorlását. (Szavazati jog, arab nyelvű sajtó stb.) Ezt viszont soknak tartották a gyarmatosítók és ezért képviselőik a Statutum ellen szavaztak. Viszont a Statutum valamennyi rendelkezését az Algériai Gyűlés (60—60 európai és bennszülött képviselő) döntésétől tették függővé. Így a gyarmatosítók számára csak az maradt, hogy „jól szervezzék meg” a választásokat. 1947 után valamennyi választás botrányos körülmények között, a választók megfélemlítése és csalások közepette zajlott le. (Előfordult, hogy a gyarmatosítók jelöltje több szavazatot kapott, mint a körzet szavazásra jogosultjainak száma.)

A Statutum tartalmát tekintve nem más, mint az 1942—47-ig lezajlott franciaországi és algériai osztályharc eredménye. Az adott reális politikai erőviszonyok csak egy ilyen kompromisszumos megoldást tettek lehetővé. A burzsoázia a neokolonialista brazzaville-i szellemben csak egy „irányított fejlődést” volt hajlandó biztosítani a gyarmatokon. A baloldali erők pedig az antifasizmusból kinőtt nemzetközi és nemzeti körülmények által meghatározott demokratikus tömegmozgalomban nem tudtak hegemon erővé válni.

Az 1942—47. közötti, eseményekben bővelkedő rendkívül éles osztályharcnak azonban Algéria jövője szempontjából volt egy óriási eredménye: A harmincas években még csírájában létező algériai nemzeti mozgalom az egész nemzetet átfogó *tömegmozgalommá* fejlődött.

⁵⁰ Liberté, 1946. december 5.

⁵¹ Liberté, 1947. március 27. A muzulmán lakosság az ország összlakosságának 90%-át alkotta.

⁵² JORF DP aug 10. 4197. I. A szavazás eredménye: uo. 4829—4830. I.

ПРОБЛЕМЫ АЛЖИРСКОГО НАЦИОНАЛЬНОГО ДВИЖЕНИЯ (1942—1947)

Данная статья является очерком главы готовящейся работы.

Автор показывает деятельность двух крыл национального движения (коммунистическое и национальное крыло) с англо—американского десанта в ноябре 1942-го года до принятия органского статутума (органикуш статутум) в сентябре 1947-го года.

Зеником событий данного периода является попытка к восстанию в мае 1945-го гпда в области Константин (Цонштантине). После этой попытки в круге некоторых националистов созревала мысль развязывания освободительной войны.

Противно принятию органского статутума, который благоволил лучше колониалистам, выход борьбы национальных сил в вышеупомянутых годах был положительным: алжирское национальное движение стало реальной политической силой, массовым движением.

László Nagy

LES PROBLÈMES DU MOUVEMENT NATIONAL ALGÉRIEN 1942—1947

Cet article-ci est l'esquisse du chapitre d'une étude plus vaste en préparation.

L'auteur présente les activités des deux composants (communiste et nationaliste) du mouvement national à partir du débarquement anglo—américain du novembre 1942 jusqu'à 1947, la promulgation du Statut Organique.

Le sommet des activités du mouvement national était la tentative insurrectionnelle en mai 1945 dansle département Constantine. Après cette tentative insurrectionnelle au sein du mouvement national certains éléments ont considéré la lutte armée comme le seul moyen d'arracher l'indépendance de l'Algérie au colonialisme français.

Malgré que le Statut Organique ait été plutôt favorable aux forces colonialistes, l'issue de la lutte du mouvement national était positive: le mouvement national algérien est devenu une force politique réelle, un mouvement de masse.